

טועמיה - חיים

לחיות עם הזמן בשבת קודש

ערב ש"ק פר' ראה תשפ"ב

הרב **מרדכי אלון שליט"א**

נכתב ונערך משמיעה ע"י תלמידים - לא מוגה

זמני כניסת ויציאת השבת:

יורשלים - 18:35 | 19:46

תל אביב - 18:50 | 19:48

חיפה - 18:45 | 19:49

טבריה ומגדל - 18:48 | 19:46

באר שבע - 18:52 | 19:48

הבחירה האמיתית

כלומר שהתהליך עומד להתרחש, אלא "ראה נתתי" - זה כבר נתון, בעבר. נמשיך -

אֲשֶׁר אֲנִי מְצוּנָה הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת-ה' אֱלֹהֶיךָ לְלַכֵּת בְּדַרְכָיו וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו וְחֻקֹּתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְחַיִּית וּרְבִית וּבְרַכָּךְ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר-אַתָּה בָּא-שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ. וְאִם-יִפְנֶה לְבַבְךָ וְלֹא תִשְׁמָע וּנְדַחְתָּ וְהִשְׁתַּחֲוִית לְאֱלֹהִים אֲחֵרִים וְעַבַדְתָּם. הַגְדַּתִי לָכֵם הַיּוֹם כִּי אֲבֹד תֵּאבְדוּן לֹא-תֵאָרִיכוּ יָמִים עַל-הָאָדָמָה אֲשֶׁר אַתָּה עֹבֵר אֶת-הַיַּרְדֵּן לְבֹא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ. הַעֲדַתִי בְּכֶם הַיּוֹם אֶת-הַשְּׂמִים וְאֶת-הָאֶרֶץ הַחַיִּים וְהַמְּוֹת נְתַתִּי לְפָנֶיךָ הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה וּבַחֲרָתָ בְּחַיִּים לְמַעַן תַּחֲיֶה אֶתָּה וּזְרַעֲךָ. לְאַהֲבָה אֶת-ה' אֱלֹהֶיךָ לְשִׁמְעַע בְּקֹלוֹ וּלְדַבְּקָה-בּוֹ כִּי הוּא תְּיִירָךְ וְאָרְךָ יָמֶיךָ לְשִׁבְתָּ עַל-הָאָדָמָה... (שם ט"ז-כ')

"הברכה והקללה - ובחרת בחיים". אז למה הפרשה חוזרת על עצמה? אמנם יש כמה הבדלי עניינים בין הפרשיות, אבל למה צריך את זה פעמיים!?

הישארו עמנו!

ונשאל את השאלה יותר חזק - מיד אחרי הפסוקים של הבחירה החופשית שבראשית פרשתנו, פרשת ראה, מופיעים שני הפסוקים הנוספים שהבאנו לעיל, ומסבירים היכן יש לתת את הברכה ואת הקללה בארץ ישראל, אבל לא מסופר כלום על הקללה ולא על הברכה, ומיד התורה עוברת לשלש וחצי פרשות - ראה, שופטים, כי תצא וחי כי תבוא, עד פרק כ"ז - ורק שם ייאמר מי יעמוד על הר גריזים ומי על הר עיבל ושיש לכתוב על האבנים "את דברי התורה הזאת באר היטב", ושיש לבנות מזבח בהר עיבל, ושם תיכרת ברית חדשה ושם מפורט כל הענין של הקללה. אז למה צריך לכתוב את זה גם אצלנו? האם זה סוג של 'פרומו' מן 'לקראת שידור' כזה? כאילו אומרים לנו - בעוד ארבע פרשיות נגיע לקללה ולברכה ובינתיים 'אל תעזבו את התוכנית. הישארו עמנו!'... האמת, שלש הפרשיות שבינתיים, הן הפרשיות הכי עמוסות במצוות בכל התורה כולה - יש כאן למעלה ממאה ושמונים מצוות עשה ולא תעשה, שרק בסופן מגיעים לפרק כ"ז, שם אין יותר

תחילתה של פרשת ראה, הפותחת תמיד את חודש אלול, היא בבחירה החופשית. הפסוקים מפורסמים -

רְאֵה אֲנִי נֹתֵן לְפָנֶיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה וּקְלָלָה. אֶת-הַבְּרָכָה אֲשֶׁר תִּשְׁמָעוּ אֶל-מִצְוֹת ה' אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר מְצִוָה אֶתְכֶם הַיּוֹם. וְהַקְּלָלָה אִם-לֹא תִשְׁמָעוּ אֶל-מִצְוֹת ה' אֱלֹהֵיכֶם וְסָרְתֶם מִן-הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אֲנִי מְצִוָה אֶתְכֶם הַיּוֹם לְלַכֵּת אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא-יְדַעְתֶּם. (דברים י"א, כ"ו-כ"ח)

פרשיה קצרה שלאחריה שני פסוקים נוספים -

וְהָיָה כִּי יִבְיֵאֵךְ ה' אֱלֹהֶיךָ אֶל-הָאֶרֶץ אֲשֶׁר-אַתָּה בָּא-שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ וְנִתְּתָה אֶת-הַבְּרָכָה עַל-הָר גְּרִזִים וְאֶת-הַקְּלָלָה עַל-הָר עֵיבָל. הֲלֹא-הִמָּה בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן אַחֲרַי דָּרַךְ מְבֹאֵה הַשְּׂמֶשׁ בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי הַיֵּשֵׁב בְּעַרְבָה מִן הַגְּלִיל אֲצֵל אֱלֹנֵי מֶרֶה.

(שם כ"ט-ל')

על פי רש"י במקום, ליד שבם -

אלוני מורה. הוא שבם, שנאמר עד מקום שבם עד אלון מורה (בראשית יב, ו).

אמנם בהמשך נראה שגם רש"י לא מבין כך - כי זה לא יכול להיות הפשט, אך מה שכתוב פה הוא שיש בחירה חופשית ועלינו לבחור בין הברכה לבין הקללה. אם נבחר במצוות ה' נקבל ברכה ואם ח"ו נבחר להיפך - נקבל את היפך הברכה.

פרשה כפולה?

כמה הערות. דבר ראשון - אין כאן ציווי לבחור. הציווי "ובחרת" לא מופיע פה. זה לכאורה מובן מאליו מתוך הדברים, אבל זה לא כתוב פה. אבל הקושי עוד יותר גדול; אנו מכירים את אותה פרשה ממש, עם שינויים מועטים, בסוף פרשת ניצבים, שם מופיע -

רְאֵה נְתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת-הַחַיִּים וְאֶת-הַטּוֹב וְאֶת-הַמְּוֹת וְאֶת-הָרָע. (שם ל', ט"ו)

ממש אותה פתיחה, כאשר בפסוקים הבאים יזכרו גם הברכה והקללה (להלן). ההבדל הוא שכאן לא כתוב "ראה אנכי נתתי",

אל יעבור במחשבתך דבר זה שאומרים טפשי אומות העולם! ורוב גולמי בני ישראל, שהקב"ה גוזר על האדם מתחלת ברייתו להיות צדיק או רשע - אין הדבר כן. אלא כל אדם [ובכל רגע נתון ובכל סיטואציה] ראוי לו להיות צדיק כמשה רבינו או רשע כירבעם, או חכם או סכל, או רחמן או אכזרי, או כילי [קמצן] או שוע [נדבן], וכן שאר כל הדעות [וזה לא משנה איפה נולדת או לאיזו עדה או אם מישהו עיצבן אותך בכביש]. ואין לו מי שיכפהו ולא גוזר עליו ולא מי שמושכו לאחד משני הדרכים, אלא הוא מעצמו ומדעתו נוטה לאי זו דרך שירצה. (שם ב')

ואמנם יש להבין - האם למי שנמצא עכשיו מיוזע באמצע אוגוסט הלוהט בנהיגה על הכביש ומישהו 'חתך' אותו בעצבנות, יש את אותה בחירה חופשית כמו למי שיושב במזגן במשרד באירופה הקרירה? האם הסמארטפון שלי לא מושך אותי לאיזה צד מהצדדים? בואו נדבר דוגרי - האם הרמב"ם הזה לא מדומיין? זה ריאלי? מסביר הרמב"ם -

הוא שירמיהו אמר: "מפי עליון לא תצא הרעות והטוב", כלומר: אין הבורא גוזר על האדם להיות טוב ולא להיות רע,² וכיון שכן הוא, נמצא זה החוטא הוא הפסיד את עצמו, ולפיכך ראוי לו לבכות ולקונן על חטאיו ועל מה שעשה לנפשו וגמלה רעה. הוא שכתוב אחריו: "מה יתאוונן אדם חי [גבר על חטאיו]" וגו', וחזר ואמר: הואיל ורשותנו בידינו ומדעתנו עשינו כל הרעות, ראוי לנו לחזור בתשובה ולעזוב רשענו, שהרשות עתה בידינו. הוא שכתוב אחריו: "נחפשה דרכינו ונחקרה ונשובה [עד ה']" וגו'. (שם)

בסוגריים נעיר כי פרשת ראה לעולם נקראת או ב'שבת מברכים' של חודש אלול או בשבת ר"ח, כמו השנה. פרשת ניצבים, בה כתוב "ראה נתתי לפניך", נקראת לעולם בשבת של ערב ראש השנה. נגיע לזה בסוף השיעור.

האם באמת אני בעל זכות בחירה מלאה?

בינתיים נחזור לרמב"ם -

ודבר זה עיקר גדול הוא, והוא עמוד התורה והמצוה, שנאמר: "ראה נתתי לפניך היום את החיים", וכתוב: "ראה אנכי נותן לפניכם היום", כלומר שהרשות בידכם, וכל שיחפוץ האדם לעשות ממעשה בני האדם עושה - בין טובים בין רעים. ומפני זה הענין נאמר: "מי יתן והיה לבכם זה להם", כלומר שאין הבורא כופה בני האדם ולא גוזר עליהן לעשות טובה או רעה, אלא הכל מסור להם. (שם)

והעיקר עליו מדבר הרמב"ם הוא שלי יש מאה אחוז בחירה בכל ורגע ורגע! הוא טוען שאם זה לא היה כך -

מצוות - אז אולי באמת חוששים שנעזוב את התוכנית ונעבור לערוץ אחר...

אז נסכם את ששאלנו. אם רוצים לומר לנו את רעיון הבחירה החופשית - למה פה? ולמה כאן בלשון של 'הווה מתמשך' ובניצבים בלשון עבר? אלו שאלות בפשט, זה זועק מהפסוקים.

הערה אחרונה - המילה 'לבחור', הציווי 'ובחרת', מופיע רק בפרשת ניצבים ולא אצלנו. אבל השורש ב.ח.ר. כן מופיע בפרשה שלנו חמש עשרה פעם, ובפרשה הבאה בכמות פעמים דומה, ובכל הפעמים הבחור הוא הקב"ה - "במקום אשר יבחר", "כי בך בחר" וכו'.

עמוד התורה והמצוה

אנחנו נכנסים כאן ליסוד הבחירה החופשית ולענ"ד יש כאן מהפכת עולם בהבנת הפשט. לפני שניכנס לפשט אני מבקש ללמוד יחד את עיקרי הנושא הזה, כפי שהם מופיעים בהלכות תשובה ברמב"ם בפרק החמישי. הרמב"ם קובע קביעה תוך ציטוט הפסוקים של הפרשה שלנו ושל פרשת ניצבים, ועל פי דבריו הבחירה החופשית היא 'עמוד התורה והמצוה' -

ודבר זה עיקר גדול הוא, והוא עמוד התורה והמצוה, שנאמר: "ראה נתתי לפניך היום את החיים", וכתוב: "ראה אנכי נותן לפניכם היום", כלומר שהרשות בידכם, וכל שיחפוץ האדם לעשות ממעשה בני האדם עושה - בין טובים בין רעים. ומפני זה הענין נאמר: "מי יתן והיה לבכם זה להם", כלומר שאין הבורא כופה בני האדם ולא גוזר עליהן לעשות טובה או רעה, אלא הכל מסור להם. (ה' תשובה פרק ה', ג')

בלעדי הבחירה החופשית אין שום לגיטימציה לשכר ועונש בעולם, אומר הרמב"ם. "וזה הוא העיקר שכל דברי הנבואה תלוין בו" (שם ה'). לדעת הרמב"ם זה היסוד של היות האדם חופשי בבחירתו, והוא בעצם מה שעושה את האדם בדמותו כצלמו של הקב"ה. זה נשמע קל אבל זה קשה מאד, ומה שאני מנסה לטעון הוא שבלי דברי התורה של פרשות ראה וניצבים הרי שהבחירה החופשית היא 'סיפורי מעשיות', לא פחות.

הרמב"ם אומר את המילים הבאות -

רשות לכל אדם נתונה: אם רצה להטות עצמו לדרך טובה ולהיות צדיק - הרשות בידו, ואם רצה להטות עצמו לדרך רעה ולהיות רשע - הרשות בידו. (שם א')

עוד מעט נראה גם את הפסוק שהוא מצטט. בהלכה הבאה הוא ממשיך -

² האם באמת אין תכונות שמועברות במשפחה גנטית או בחינוך? השפעה סביבתית?

¹ אין פעמים רבות בהן הרמב"ם מתבטא כל כך בחריפות!

'מה ה' א-להיך שואל מעמך'

ספר דברים, מתחיל את חלקו השני, לקראת סיום הפרשה הקודמת, בבותרת הגדולה -

וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה ה' אֱלֹהֶיךָ שֹׁאֵל מֵעַמְּךָ כִּי אִם לִירְאָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ... (דברים י', י"ב)

רש"י אומר שם -

כי אם ליראה וגו'. (ברכות לג) רבותינו דרשו מכאן הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים.

זה ממש מתאים למה שלמד פה הרמב"ם ואמר - "ומפני זה הענין נאמר: "מי יתן והיה לבבם זה להם [ליראה אותי ולשמור את כל מצותי כל הימים...]" . שואלים חז"ל - מה זאת אומרת "מי יתן"? - אתה תתן, רבש"ע! האם זה איזה "יהי רצון" עצמי כזה שאומר הקב"ה?! לכן מסבירים רש"י והרמב"ם - כלומר זה לא בידיים של הקב"ה. הכל בידי שמיים - חוץ מזה. זה בידיים שלכם.

האם חשבנו פעם על הפסוק שציטטנו - "ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה..."? מה פשר הפתיחה המיוחדת הזו 'ועתה ישראל'? היא הרי לא באה לפני שום מצווה אחרת - "ועתה ישראל - וקשרתם לאות על ידך"... אנחנו יודעים שזה הקב"ה מדבר אלינו, זה מופיע גם בפסוקים שלפני כן.

וגם מה הכוונה - "מה ה' אלקיך שואל מעמך"? לשורש ש.א.ל. יש משמעות של לשאול שאלה אך גם לבקש בקשה או לשאול כלי מאחר, מה שמעיד שאצלי הדבר הזה חסר. יש כידוע ארבעה סוגי שומרים - 'שומר שכר', 'שומר חנם', 'שוכר' ו'שואל'. השואל חייב להחזיר את החפץ כמות שהוא, ואם לא החזיר - הוא חייב באחריות ואפילו באונס, בניגוד לשומרים אחרים שפטורים מאונס וחייבים רק בפשיעה או גניבה. אצל השואל - החפץ כאילו שלו. הוא כמו הבעלים של החפץ. מופיע בספרים הקדושים שפירוש הפסוק הוא שהקב"ה מבקש לשאול מאיתנו את היראת שמיים שלנו. אנחנו מסכימים? אנחנו בעלי הבית על יראת השמיים - "מי יתן", הוא מבקש, 'תנו לי' - הכל בידי שמיים חוץ מיראת שמיים.

בזה"ק יש פירוש פלאי למילים הללו. עם ישראל נקרא 'ישראל' מפני ש- 'שרית עם א-להים ועם אנשים ותוכל' - השם 'ישראל' מתאר מלחמה, שררה, מאבק. בעולם הזה אנחנו 'עם ישראל' כי אנחנו מתארים את המאבק בעולם - בין שרו של עשו, כל הלילה עד עלות השחר, או אז 'עתידיים הצדיקים ועתידיים ישראל להיקרא על שם בוראם'. אז המלחמה תיפסק, אבל כל עוד אנחנו פה - "ועתה" - הרי שאנחנו "ישראל", וכל עוד אנחנו 'ישראל', הרי שאנחנו בברכה ובקללה, בהר גריזים ובהר עיבל, ויש לנו מאבק את שרו

היאך היה מצוה לנו על ידי הנביאים "עשה כך ואל תעשה כך", "הטיבו דרכיכם ואל תלכו אחרי רשעכם", והוא מתחלת ברייתו כבר נגזר עליו, או תולדתו תמשוך אותו לדבר שאי אפשר לזוז ממנו? ומה מקום היה לכל התורה כולה? ובאי זה דין ואיזה משפט נפרע מן הרשע או משלם שכר לצדיק? "השופט כל הארץ לא יעשה משפט"? (שם ד')

ואז הוא שואל את אחת השאלות הגדולות ביותר -

ואל תתמה ותאמר: היאך יהיה האדם עושה כל מה שיחפוץ ויהיו מעשיו מסורים לו, וכי יעשה בעולם דבר שלא ברשות קונו ולא חפצו, והכתוב אומר: "כל אשר חפץ ה' עשה בשמים ובארץ"?! - דע שהכל כחפצו יעשה, ואף על פי שמעשינו מסורין לנו! כיצד? כשם שהיוצר חפץ להיות האש והרוח עולים למעלה, והמים והארץ יורדים למטה, והגלגל סובב בעיגול, וכן שאר בריות העולם להיות כמנהגן שחפץ בו, ככה חפץ להיות האדם רשותו בידו וכל מעשיו מסורין לו, ולא יהיה לו לא כופה ולא מושך אלא הוא מעצמו ובדעתו שנתן לו האל עושה כל שהאדם יכול לעשות. (שם)

זה נחמד להנהן בראש כנגד המילים הללו, אבל באמת - איפה אני ואיפה זה!?

האם אנחנו זוכרים את הפסוק -

וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה ה' אֱלֹהֶיךָ שֹׁאֵל מֵעַמְּךָ כִּי אִם לִירְאָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ... (דברים י', י"ב)

עוד מעט נדבר עליו. שם מתחילה המהפכה. אבל נראה את המשך הרמב"ם, שמגיע עכשיו לפסוקים של הפרשה שלנו ושל ניצבים -

ודבר זה עיקר גדול הוא, והוא עמוד התורה והמצווה, שנאמר: "ראה נתתי לפניך היום את החיים [ואת הטוב ואת המוות ואת הרע]", וכתוב: "ראה אנכי נותן לפניכם היום [ברכה וקללה]"... (שם ג')

מדוע הרמב"ם מצטט את שני הפסוקים, גם מפרשת ניצבים (הראשון) וגם מפרשת ראה (השני)? למה לא מספיק אחד מהם? והוא מסיים את ההלכה -

כלומר שהרשות בידיכם, וכל שיחפוץ האדם לעשות ממעשה בני האדם עושה - בין טובים בין רעים. ומפני זה הענין נאמר: "מי יתן והיה לבבם זה להם", כלומר שאין הבורא כופה בני האדם ולא גוזר עליהן לעשות טובה או רעה, אלא הכל מסור להם. (שם)

רבתי, יש כאן דבר שהוא פלא פלאות. הרמב"ם שם לב לשני הפסוקים, שואל את מה ששאלנו, עונה - ואנחנו רק צריכים ללמוד אותו טוב.

הקב"ה מדבר על זה כבר עם קין והבל - "הלא אם תיטיב שאת ואם לא תיטיב לפתח חטאת רובץ" (בראשית ד', ז), אז למה לא הוסיפו כבר שם - "ובחרת בחיים!?! ולמה הרמב"ם עצמו אומר את זה באמצע הלכות תשובה ולא פותח בזה את החיבור כולו, את הלכות ייסודי התורה!?

מפרשי הרמב"ם שואלים את השאלה הזו, והנה מופיעה המהפכה, ונאמר אותה במילים נכוחות - אל תספרו סיפורים. האדם באשר הוא אדם, לא רק האדם המודרני, אינו מאמין באמת שיש לו בחירה מלאה של 100%. "אני בן אדם רגוע בדרך כלל, אבל כשמעצבנים אותי - אני חוטף קריזה", מכירים? כלומר כשמעצבנים אותי אין לי בחירה. 'העלו לי את הפיוז. זה לא אני, זה גנטי, זה הורמונלי, זו העדה, הגנטיקה'. אז תגיד, אדון הרמב"ם, מה אתה מספר סיפורים? איך אני יכול להיות צדיק כמו משה רבנו? הרי אין לי את תנאי הפתיחה שלו. זה סתם מילים.

ארגז כלים

רעי ואהובי - אין בחירה, יש בחירה. נסביר;

מה שכתוב אצלנו בפרשה הוא "ראה אנכי נותן לפניכם ברכה וקללה". לא את הבחירה ביניהם אני נותן לפניכם אלא מהי הברכה? אומר רש"י -

את הברכה. על מנת אשר תשמעו. (רש"י דברים י"א, כ"ז)

לא שתקבלו את הברכה הזו בעתיד אם תשמעו, אלא כדי שבאמת תהיה לך בחירה אני נותן לך כלי עבודה שתוכל להיות בוחר. כלי העבודה הם - פרשיות ראה, שופטים, כי תצא וכו' - על כל מצוותיהן. זהו ארגז הכלים כדי שבאמת תוכל להגיע ל-"ובחרת בחיים". בלי ארגז הכלים הזה שהקב"ה נותן לי הרי שהדרישה ממני להיות בעל בחירה היא באמת לא הוגנת, לא צודקת ובלתי אפשרית בעליל. לא נולדתי עם אותן הזדמנויות שוות של החברים שלי, עברתי כך וכך בחיי ולכן אני מאשים את ההוא וכו'.

המילים "ראה אנכי נותן", מזכיר לשפת אמת זיע"א את הפסוק "אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך..." (שמות כ', ב'), שעליו אומרים חז"ל שהמילה 'אנכי' היא נוטריקון, ראשי תיבות של -

אנא נפשי כתיבת יחבית (שבת ק"ה)

'אני את נפשי כתבתי ונתתי. אני היא התורה הזו ואני נותן לך את עצמי. קח אותי, אומר הקב"ה לישראל. לפי זה לומד השפ"א את הרמב"ם הנ"ל - "ראה אנכי נותן לפניכם היום" - אני נותן לפניכם את האנכי, את עצמי, את היכולת להיות אני, להיות "כאחד ממנו טוב ורע". איך? -

כי תבואו אל הארץ ותראו את כל המקומות אשר עבדו שם הגויים - תקיימו את מצוות העשה הזו ואת המצוות הלא

של עשו והוא נאבק איתנו כל הלילה. "ומה ה' אלוהיך שואל מעמך" - הוא מבקש מעמך את היראת שמיים הזו והוא יחזיר לך אותה לעתיד לבוא כשהעבודה תיגמר, זכה, נקיה, מלוטשת, וכל מה שהוא רוצה בעולם הזה - בשביל זה ירדנו לעולם, בשביל זה ירדה הנשמה לעולם - הוא את הזיכוכ הזה. כאילו "כך הוא חפץ להיות האדם רשותו בידו" במובן המשפטי של המילה "ולא יהיה לו כופה ולא מושך".

רבתי, להיות 'בוחר' באמת זה להיות בן חורין מוחלט, כי העולם לא באמת נותן לבחור.

הן האדם היה כאחד - לדעת ממנו טוב ורע

אני מתנצל על הערבוב בין הקודש לחול, אנחנו הרי ערב בחירות. האם באמת יש לנו הרבה בחירות? האם אני באמת בוחר? שוטפים לנו את המוח בפרסומות ואחר כך הוצים שנבחר. האם זו באמת בחירה?! בעומק, אם יש למישהו בחירה אמיתית - הרי הוא הכי אלוקי שיש.

נראה שוב את תחילת דברי הרמב"ם ואז נחזור לפרשה. זוכרים שהוא אמר שרשות כל אדם נתונה? -

רשות לכל אדם נתונה: אם רצה להטות עצמו לדרך טובה ולהיות צדיק - הרשות בידו, ואם רצה להטות עצמו לדרך רעה ולהיות רשע - הרשות בידו. הוא שכתוב בתורה: "הן האדם היה כאחד ממנו לדעת טוב ורע"...

זה פסוק מבראשית פרק ג'. כלומר, לפי הרמב"ם רעיון הבחירה החופשית מופיע כבר בתחילת התורה! הדברים בפסוק, כך מובא במפרשים, מופנים כלפי פמליה של מעלה, נכון? - אבל הרמב"ם לא מקבל את ההבנה הזו. המלאכים לא מבינים בבחירה חופשית שכן להם אין בחירה כזו! ולכן הוא מסביר את הפסוק באופן הבא -

...כלומר: הן מין זה של אדם היה יחיד בעולם [כמו הבורא, שגם לו יש בחירה, בניגוד למלאכים, לחיות, לכובבים שאין להם] ואין מין שני דומה לו בזה הענין, שיהא הוא מעצמו בדעתו ובמחשבתו יודע הטוב והרע ועושה כל מה שהוא חפץ, ואין מי שיעכב בידו מלעשות הטוב או הרע. וכיון שכן הוא "פן ישלח ידו". (רמב"ם תשובה ה' א')

כלומר את הפסוק צריך לפסק לפי הרמב"ם כך - "הן האדם היה כאחד, ממנו לדעת טוב ורע". האדם הוא כמו האחד, כמו הקב"ה, הוא בדמותו כצלמו. במה הוא דומה לא-ל? "ממנו טוב ורע". את הבחירה החופשית הוא מקבל מהקב"ה, ממנו. בעברית אחרת, להיות בוחר זה להיות אלוקי, להיות בן חורין.

שאלה - ואם זה כל כך חשוב, וזה סוד החיים, למה זה מופיע רק פה, בפרשת ראה, ולא כמצווה הראשונה בבריאה? הרי זה לא קשור לכניסה לארץ ישראל או להר גריזים ולהר עיבל? זה צריך להופיע עוד לפני "פרו ורבו", שהיא מצווה גם לחיות! והרי

וְשָׁבְתָּ עַד-ה' אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹלוֹ כְּכֹל אֲשֶׁר-אָנֹכִי מְצַוְךָ הַיּוֹם... (דברים ל"ב)

כִּי הַמְצִוָּה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְךָ הַיּוֹם לֹא-נִפְלְאת הוּא מְצִוָּה וְלֹא רִחֻקָה הוּא. (שם, י"א)

ואומר שם רש"י שהכוונה היא לתורה - היא לא נפלאות ממך ולא בשמיים היא. היא לא תלויה באף אחד, אלא בפיוך ובלבבך לעשותו. כשתיקח את כל כלי העבודה הללו, ותגיע להר גריזים ולהר עיבל, שם תקח אבנים גדולות ותכתוב עליהם את דברי התורה. אומר האברבנאל - הרבה עמים מגיעים לארצות וכובשים מדינות, ואז הם מקימים מוניומנט גדול ועליו שמים את התמונה שלהם, של המצביא שלהם - לבין, סטאלין ועוד. ואילו אנחנו מצוים גם להקים את המוניומנט שלנו - לקחת אבנים גדולות, לשוד אותן בשיד ולכתוב עליהן את דברי התורה הזאת - ואז תהיה בן חורין.

שאלנו למה מצוות הבחירה החופשית לא מופיעה בתחילת ספר בראשית? כי שם אלו באמת סתם מילים באויר. לבחירה חופשית אמיתית אפשר להגיע רק אחרי שמקבלים את כל הכלים להגיע אליה.

בסוף, פרשת ניצבים כבר מסתיימות כל המצוות³ - רק אחרי שסיימתי לספר לך ולצוות אותך את כל המצוות, עכשיו תבין שאלו הם כלי העבודה שלך שתוכל לבחור בהם, ועכשיו אני יכול לומר לך - "ראה אשר נתתי לפניך היום". ומבאר שם רש"י - "אם תעשה טוב הרי לך חיים ואם תעשה רע הרי לך המוות". לא אז, פעם, אלא היום, כי כשאתם איננו בוחר הרי טוב ממנו המת. כשאתם לא בוחר הוא סתם נתון סטטיסטי ברשימת טלפונים של מישהו שצריך אותו... מה שאנחנו קוראים היום "choice" זה היפך הבחירה האמיתית. כשאתה נכנס לקניון ומציעים לך מכל מה שיש להם - הם רוצים שתאבד את הבחירה העצמית ותבחר במה שלמוכר יש אינטרס שתבחר בו. ולשם כך הוא מפעיל עליך כוחות שלך אין אותם - פרסומות, מסדרים לך להיתקע בחניה, ריחות מסוימים וכו', מביאים אותך למה שהם רוצים, לא למה שאתה באמת צריך.

'אני מורה לכם שתבחרו בחלק החיים'

הבחירה האמיתית היא איך אני לוקח את הכלים שהקב"ה נתן לי ועשה אותי אלוקי - ואז הוא מבקש לשאול ממני את היראת אלוקים הזו. זה לא יאמן.

לעתיד לבוא כאשר נפסיק להיאבק, "ותימלא הארץ דעה את ה'", "וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דיבר", אז הוא יחזיר לנו את כל הזיכוכים - מחר לקבל שכרם, כמו 'שואל' שמחזיר לבעל

תעשה ההיא, את הציווי זה ואת האיסור ההוא. והנה מגיעה המילה עליה דיברנו - הבחירה. "המקום אשר יבחר", "המקום אשר יבחר", "אשר יבחר", "אשר יבחר בך" וכו'. חמש עשרה פעמים זה מופיע בפרשה. זה פלאי פלאים - הבחירה האמיתית הוא ה' ית'. הוא יכול לבחור. אתה רוצה גם? אם תדבק בו, אזי תגיע להיות בוחר. תהיה אלוקי ואז תגיע להיות בוחר. לפניך 180 כלי עבודה להגיע לזה - כך וכך מצוות עשה, כך וכך מצוות לא תעשה - וכשתקיים אותם תהיה לך בחירה, אבל באמת תרגיש אותם, תחייא אותם. הרב חרל"פ צ"ל אומר שכאשר אדם חי משהו הרי שהוא מרגיש את החידוש. זה היום, זה חי. תחייא את זה, תתפלל על זה.

מהו חודש אלול? חודש אלול הוא חמש הפרשות שמתחילות ב-"ועתה ישראל מה ה' אלוךך שואל מעמך כי אם ליראה", דרך "מי יתן והיה לבבם זה ליראה", "ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה וקללה" - ועד שנגיע להר גריזים ולהר עיבל אל הפסוקים בניצבים, שם כתוב - "ראה נתתי לפניך". איפה נתתי? - בפרשיות ראה, שופטים, כי תצא וכי תבוא. נתתי לפניך לא ברכה וקללה אלא "את החיים ואת הטוב ואת המוות ואת הרע אשר אני מצווה היום לאהבה את ה' אלוךך... ואם יפנה לבבך ולא תשמע הגדתי לכם היו כי אבד תאבדון", ומסביר שם רש"י -

את החיים ואת הטוב. זה תלוי בזה, אם תעשה טוב הרי לך חיים ואם תעשה רע הרי לך המות, והכתוב מפרש והולך היאך. (דברים ל', ט"ו)

על מה מדברים פה? לא על העולם הבא, אלא שאז תזכה להיות בוחר, אז תהיה ב-'ובחרת', אז תהיה כמו הקב"ה בעל בחירה אמיתית.

המוניומנט היהודי

הקב"ה לא בוחר כי אין ברירה וזו המפלגה הכי קרובה לדעות שלו (ח"ו) אלא כי הוא "בחר בך מכל העמים". "אתה בחרתנו", "במקום אשר יבחר".

ענין השמחה מופיע בפרשה שלנו בכל פעם שמדברים על המקדש - כי שם אתה מגיע "למקום אשר יבחר" ושם במקום הזה אתה בוחר, אתה שמח. להיות בן חורין, לשמוח, להיות בוחר.

"ראה אנכי נתן לפניכם" - זו לא הבחירה החופשית אלא 'הנה לפניכם כלי העבודה כדי שבסוף פרשת ניצבים נוכל לבחור'. זה מופיע אחרי פרשת התשובה בה נאמר -

³ למעט מצוות הקהל ומצוות כתיבת ספר תורה, אך אין אלו מצוות ספציפיות אלא מצוות כלליות שמדברות כתיבת כל התורה כולה וקריאתה ע"י המלך במעמד כל ישראל.

הבחירה שלי, הבחירה שלכם

ועכשיו אפשר וצריך להתחיל להבין איך דווקא המצוות של הפרשיות הללו מביאות את האדם יותר מכל המצוות האחרות אל הבחירה - איך אתה תתן לעצמך שופטים ושוטרים שאתה תבחר אותם, אבל אתה יודע את מי ה' רוצה כדיינים? את הדיינים אשר ה' יבחר, ואת הלוי שה' יבחר, ואת המלך שה' יבחר. אתה תבחר - אבל זה יהיה המלך אשר ה' בחר.

פרשה שלמה בתוך פרשת ראה עוסקת בהתמודדות עם הסתות - "כי יסיתך אחיך בן אמך..." יבוא נביא, עיר הנידחת. מה זה כל הפרשות הללו אם לא ניסיונות להפרעה בבחירה החופשית שלי?! איך בכל זאת תשאר בוחר?

מפה צריך להתחיל. זאת פרשת ראה - תתבונן. אלה כלי העבודה שעל ידם תוכל להגיע בעוד חמש פרשיות, בערב ראש השנה ל-"ראה נתתי".

ובחרנו, בעז"ה, בכוחנו - מה ה' אלוקינו שואל מעימנו - בחיים. שנזכה ונחיה ונראה אי"ה ושיהיה לנו חודש של תשובה שלמה, חירות וגאולה שלמה ושבועז"ה נחוג את חגי תשרי הקרובים כבר "במקום אשר יבחר ה' אלוקינו בו לשכן שמו שם".

הבית את החפץ. בעל הבית שקנה את זה בזיכוכים שהוא עבר בעולם הזה, "ועתה ישראל", בינתיים - מאבק. ישראל, ישראל, ישראל - "כי שרית עם אנשים". ואז אומר הקב"ה - "ובחרת בחיים". ושואל שם רש"י - אם זו בחירה חופשית אז למה אתה אומר לי מה לבחור? נשמע את רש"י -

אני מורה לכם שתבחרו בחלק החיים... (רש"י שם, י"א)

אגב, הערנו בתחילת השיעור על הפסוק - "הלא המה בעבר הירדן אחרי דרך מבא השמש מול הגלגל אצל אלוני מורה", שזה לא יכול להיות הפשט כי זה רחוק משם, ואכן ההבנה המתחדשת כאן בעומק הדברים היא - 'אני מורה. שם ניתנת ההוראה, במקום בו ניתנת לנו ההוראה כיצד להיות בוחרים'. ממשיך רש"י -

...כאדם האומר לבנו בחר לך חלק יפה בנחלתך, ומעמידו על חלק היפה, ואומר לו את זה ברור לך, ועל זה נאמר 'ה' מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי' (תהלים טז, ה) הנחת ידי על גורל הטוב לומר את זה קח לך. (שם)

'אני נותן לך הכל, את כל הנחלות, ומשתוקק שתבחר בחלק היפה', אבל הבן, בשביל לבחור, צריך להוציא אותו מהאייפון שלו, ומהתאווה שלו וממה שהוא מדמיין שזה הגנטיקה שלו וההורמונים שלו - איך עושים את זה? בא אבא "ומעמידו על החלק היפה" וכאילו הוא עוזר לי לבחור את החלק הטוב. זו לו פרוטקציה, זה כדי שבאמת תהיה בחירה, כי אחרת איך אפשר לבוא לאדם בטענות כשהוא שקוע בעולם הזה על כל ניסיונותיו?!

"הנחת ידי על גורל הטוב, לומר את זה קח לך" - גורל הטוב זו התורה. ראה שופטים כי תצא וכו'.

השיעור מוקדש לרפואת
עמרם בן איידה חיה
שמחה יפה בת **שרה חתון**
רינתיה בת **אסתר**
אשרי בן **ציפורה**
חללי בת **חילה**

ולע"נ
דוד בן אליהו ז"ל

להקדשת שיעורים ניתן לפנות בהודעת וואטסאפ
לעמנואל - 054-7500516